

Skal man le eller gråte?

Ap
13/1-97

FORSKNINGSETIKK: Absurd utsagn fra norsk komité

ØYSTEIN
SØRENSEN

Professor i historie ved UiO

I nittilårene har det vært mye snakk om etikk – i næringslivet, i massemedier og på andre felter av samfunnslivet. Et av disse feltene er forskningen. Her om dagen fikk jeg tilsendt fjerde opplag av noe som direkte burde angå meg som historiker: Forskningsetiske retningslinjer for samfunnsvitenskap, jus og humaniora, vedtatt av Den nasjonale forskningsetiske komité for samfunnsvitenskap og humaniora i 1993.

En rask gjennomlesning avdekker at den forskningsetiske komitéen ikke har funnet grunn til å endre ordlyden i retningslinjenes paragraf 14. Det fortjener en kommentar.

I denne paragrafen står følgende: «Det er grunn til å være varsom med å gjøre avdøde mennesker til gjenstand for forskning.» Som historiker vet man ikke riktig om man skal le eller gråte. Skal dette være en overordnet forskningsetisk regel, kan vi like godt pakke sammen hele faget. De aller fleste mennesker vårt fag gjør til gjenstand for forskning, vil pr. definisjon være avdøde. For ordens skyld: Den nasjonale forskningsetiske komitéen skriver ikke at vi skal være varsomme når vi forsker på avdøde mennesker. Vi skal være varsomme med overhodet å forske på avdøde mennesker.

En viktig grunn til at man ikke riktig vet om man skal le eller gråte, er at den forskningsetiske komitéen er blitt gjort behørig oppmerksom på dette tidligere. Hadde det vært tale om en ren språklig

glipp – eller, om man vil, om språklig uformuenhet – ville det vært en enkel sak å rette opp paragrafen i det nye opplaget. Om meningen hadde vært at man skal være spesielt varsom når man forsker på avdøde mennesker, ville det være en snodig regel (man skulle tro at det alment sett burde være større grunn til varsomhet når man forsker på mennesker som er i live). Nå blir det helt absurd. Man må ta dette nye, uforandrede opplaget som tegn på at komitéen faktisk mener det den har skrevet og vedtatt.

Det gjør ikke saken bedre at det også heter i den samme paragrafen at en forsker ikke bør «tillegge aktører motiver med mindre det kan gis overbevisende argumenter for det». Ettersom en ikke uvesentlig del av historikernes arbeid går ut på å tillegge sine historiske aktører, avdøde eller ikke, motiver, må man spørre hva den forskningsetiske komitéen forestiller seg at historikere egentlig skal drive med. At det til overmål sitter en faghistoriker i komitéen, gjør at karakteristikken absurd kjennes noe svak.

I faghistoriske miljøer har mange reagert med å le rått i lang tid. Paragraf 14 er blitt kopiert og hengt opp på vegger og oppslags-tavler til spott og spe. Dette er svært uheldig. Hele denne saken setter ikke bare den nasjonale forskningsetiske komité for samfunnsvitenskap og humaniora i et uheldig lys. Den kan i sin konsekvens true med å sette hele feltet forskningsetikk i et uheldig – useriøst – lys. Kjære forskningsetiske komité: Skjerp dere!

Øystein Sørensen